

Akadeemilise pärandi mõte

Tartu Ülikooli ajaloo muuseumi aastakonverents, mis peeti 2011. aasta 5.–6. detsembril, oli keskendunud ülikoolide muuseumidele ja kollektsioonidele. Siiski ei vormunud kõigist ettekannetest artikleid, samuti ei ole kõik selle kogumiku artiklid seotud konverentsiga. Neid ühendab püüd leida vastus küsimusele: mis on akadeemilise pärandi mõte?

Mida me hoiame ja miks me hoiame? Kas me talletame õigeid asju: kas tulevased põlvkonnad vajavad neid? Mida ootab meilt riik, mida ülikool ja mida ühiskond? Kuidas me peaksime oma kollektsioone näitama ja milleks saab pärandit veel kasutada? Kas nii sobib üldse küsida? Kõik need küsimused on kerkinud enamikus Euroopa ja maailma ülikoolides. Viimasel paarikümnel aastal on akadeemilisele pärandile pööratud märksa rohkem tähelepanu kui varem. Oma rolli on selles mänginud digitaalmaailma areng ja globaliseerumine. Kõikjal maailmas ei ole ülikoolid enam mitte üksnes valitud eliidi haridusasutused, vaid peavad üha enam pakkuma massiharidust. Sellega koos oodatakse ülikoolidelt aina rohkem ka vahetut suhtlemist neid ümbritseva kogukonnaga – ja siin on muuseumid ning kollektsioonid väga kasulikud.

Eestis, nagu paljudes teisteski riikides, paiknevad ülikoolide muuseumid omapärasel piiril: kuuludes ülikoolide ja teadusasutuste juurde, alluvad nad teadus- ja haridusministeeriumile, rahvusliku kultuuripärandi osana aga mõnevõrra ka kultuuriministeeriumile. Traditsiooniliselt autonoomsed ülikoolid vajaksid rohkem toetust riigilt, kui jutt käib rahvusliku kultuuripärandi säilitamisest ja eksponeerimisest; riiki esindav kultuuriminister aga soovib, et ülikoolid oma hea ühiskondliku renomeega võiksid neile kuuluvate muuseumide kaudu aidata korrastada kogu Eesti muuseumimaastikku. Meeldib see meile või mitte, taanduvad sellised küsimused lõpuks ikka rahale.

Konverentsil räägiti vajadusest hoida ja näidata teadusolmet kui uute ideede kujunemise keskkonda; räägiti, kuidas pärand aitab luua organisatsiooni kultuuri, loob sidet põlvkondade vahel. Et inimühiskond, sealhulgas kultuur, on keerulised nähtused, mille seoseid ei saa alati üheselt vaadelda ega seepärast hõlpsalt analüüsida. Et

keerulistel küsimustel ei ole alati lihtsaid vastuseid või on lihtsad vastused paraku valed vastused.

Kogumikku on koondatud kirjutised, mis analüüsivad ülikoolide muuseumide funktsiooni muutumist läbi aegade (Raisma), hetke-seisu ja nii häid kui ka halbu lahendusi Soomes (Vähätalo), Rootsis (Munktell, Ödmann) ja Ukrainas (Kazantseva); mõjutegureid, mille tõttu on Tartu ülikooli kunstikogud (Kreem, Kangor) kujunenud just selliseks, nagu nad praegu on. Põhjalikuma vaatluse all on Tartu ülikooli ajaloo muuseumi kogumispoliitika (Kriis), Tartu ülikooli fotoarhiivi kujunemislugu ja selle museoloogilise korrastamise probleemid (Laidla).

Teaduskogude oluline funktsioon on olla tõendusmaterjal. Üks tähtsamaid teaduslikkuse põhimõtteid on verifitseeritavus: iga teaduslik fakt või väide peab rajanema mingil tõendusmaterjalil. Kord leitud taime ja talle antud nimetuse tõendiks jääb herbaarleht: kui seda enam pole, puudub alus nii nimetusel kui ka taime kohal süsteemis. Sama kehtib loomade, putukate, mineraalide jpm puhul. Arheoloogiakogudel põhineb kogu teadusharu teadustöö: kui keegi neid enam ei hoiaks, kaoks alus paljul, mida me selle ainelise pärandi abil oleme teada saanud. Kuid nagu näitavad artiklid Tartu ülikooli arheoloogiakogudest (Valk, Tvauri) ja kunstiajalookogudest (Kreem, Kangor), on olemasolev kollektsioon vajalik ja rakendatav ka hoopis muuks: töö sellega ergutab esitama uusi küsimusi, toob juurde uusi uurijaid, seob põlvkondi, aitab luua koolkondi ja hoiab teadust elus – selleks ongi ülikoolid ühiskonnas ellu kutsutud ja seatud. Kollekt-siooni olemasolu või selle puudumine võib olla oluline kriteerium uue professori valimisel, samuti teadustöö teemade ja üliõpilaste suuna-valiku seisukohast. Kollekt-sioone terviklikult, igast küljest analüü-sides võime jõuda uute ja huvitavate metatasandi teadmiseni.

Muuseumikogude rubriigis kirjeldab Tullio Ilomets detailselt TÜ ajaloo muuseumi üht vanimat eset – Kölni kaalu, mis on valmistatud 1560. aastal; Egle Tamm tutvustab uurimistööd, mis on seotud pool-juhuslikult ülikooli tagasi jõudnud vana ülikoolimaja uksega.

Akadeemiline pärand ei hõlma üksnes ainelist osa, vaid ka kõrg-koolides edasikantavaid traditsioone, millest nii mõnigi ulatub väljapoole akadeemilist kogukonda. Mälestuste rubriiki mahtusid meenutused ühe traditsiooni tekkimise kohta, nimelt esimestest

Tartu üliõpilaspäevadest 1960. aastatel (Alatalu), ja sellest, kuidas ülikooli ajalookirjutust püüti 1980. aastatel institutsionaliseerida (Hirvlaane).

Kroonika osas on lühiülevaade Balti teadusloolaste 25. konverentsist Vilniuses 4.–6.oktoobril 2012 ja TÜ ajaloo muuseumi aruanne 2011. aasta kohta.

Iga pärand eeldab pärijaid, akadeemiline sealhulgas. Ülikoolid on Euroopas juba ligi tuhat aastat vana institutsioon. Ülikoolide muuseumid tegutsevad selle nimel, et oleks, mida pärandada ja oleks, kellele pärandada.

Numbri koostaja
Lea Leppik